

پوهنتون اسلام
پوهنځی شریعات و قانون
برنامه ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معیّنیت امور علمی

احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلامی

رساله ماستری

محصل: محمد اسلام "محمدی"

استاد رهنما: پوهندوی دوکتور عبدالله "حقیار"

سال: ۱۴۰۲ ه.ش. ۱۴۴۵ ه.ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
برنامه ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از

دیدگاه شریعت اسلامی

رساله ماستری

محصل: محمد اسلام "محمدی"

استاد رهنما: پوهندوی دوکتور عبدالله "حقیار"

سال: 1402 هـ ش. 1445 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترم محمد اسلام ولد عیدی محمد ID: SH-MSF-s1400-841 محصل دور نهم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلامی به روز شنبه تاریخ ۱۴۰۲/۱۰/۲۶ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۷ (نمره به عدد) حسار دهن (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد وزیر محمد سعیدی	عضو هیات	
۲	دکتور محمد یونس ابراهیمی	عضو هیات	
۳	دکتور عبدالله حقیار	استاد رهنما و رئیس جلسه	

..... معاون علمی

..... آمر بورد ماستری

چکیده

عقود یکی از منابع تصرفات حقوقی و تصرفات حقوقی یکی از اسباب مهم تعهدات بوده که این احکام در فقه به نام فقه معاملات نامیده می‌شود؛ فقها با استفاده از قواعد عقد بیع قواعد عمومی عقود را نام گذاری نموده اند پس یکی از این عقود در معاملات، عقود معاوضه می‌باشد که از اصول خاصی برخوردار بوده که شرط و تعلیق در آن معیار اساسی قرار داده شده، همچنان، شرط و تعلیق، شرط عبارت است از یک امر که مکلف آن را معتبرنموده، و تصرفات خود را بر آن معلق می‌نماید، اما تعلیق با کلمه ای شرط یا به دلالت کلمه آن می‌باشد.

فقها، درخصوص تعلیق در عقود به شرط اختلاف دارند، فقهای احناف، شافعیه و مالکیه به یک نظرند، اما فقهای حنابله برعکس نظریه سه گروه دیگر اند؛ هدفمندی تحقیق حاضر هم روی همین مسئله بوده، که تلاش کرده شده است، بحث احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلام بخصوص فقهای کرام به بررسی گرفته شود.

روش تحقیق حاضر، تحلیلی-توصیفی می‌باشد، تلاش گردیده که از منابع موثق کتابخانه‌ای استفاده نماید. اهمیت تحقیق حاضر این است که موضوع (احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلامی) واضح گردیده؛ همچنان، اختلاف نظریات فقهای کرام در این رابطه به بیان گرفته شده است.

بنابراین، یافته‌ها و نتایج نشان می‌دهد که احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه در شریعت اسلام با اختلاف نظرهای فقهای کرام به بررسی گرفته شده است، فقهای حنابله تعلیق تصرف به شرط را در کلیه عقود اعم از بیع، اجاره، کفالت، ازدواج و غیره جایز دانسته در تأیید این نظر به حدیث پیامبر صلی الله علیه و سلم استناد می‌نمایند که فرموده است: «المسلمون عندهم شروطهم، إلا شرطاً أحلّ حراماً أو حرم حلالاً»¹ اما نظریات فقهای احناف، شافعیه و مالکیه برعکس فقهای حنابله، عقود را از ناحیه تعلیق به شرط و عدم آن به سه دسته تقسیم نموده اند.

1 . رواه أبو داود شماره حدیث: 3594، حدیث صحیح.

کلید واژه‌ها: شرط، تعلیق، عقود، معاوضه، فقها، اسلام

صفحات	عناوین
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مقدمه
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	1. بیان مسأله
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	2. سوالات تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	3. فرضیه تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	4. پیشینه تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	5. جنبه نوآوری تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	6. ضرورت و اهمیت تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	7. روش تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	8. اهداف تحقیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	9. سازمان‌دهی تحقیق

فصل اول

مفاهیم و کلیات

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مبحث اول:- مفاهیم
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب اول- مفهوم حکم
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب دوم- مفهوم شرط
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب سوم- مفهوم تعلیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب چهارم- مفهوم عقود
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مبحث دوم:- کلیات
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب اول- انواع حکم شرعی
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب دوم- فرق عقد با معامله
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب سوم- بیان مصطلحات مشابه به شرط
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب چهارم- شرایط تعلیق
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب پنجم- انواع و شرایط عقود
ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.	مطلب ششم- ارکان عقد

فصل دوم

شرط و تقسیمات به اعتبار حکم آن

ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED. ..	مبحث اول:- تقسیمات شرط
---------------------------------	------------------------

مطلب اول- شرط محض **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
مطلب دوم- شرط در حکم علل **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
مطلب سوم- شرطی که حکم اسباب را دارد . **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب چهارم- شرطی که اسم است نه حکم **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب پنجم- شرط به معنای علامه خالص **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مبحث دوم:- تقسیم شرط به اعتبار احکام ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول- شروط صحیحہ **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
مطلب دوم- شروط فاسده **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
مطلب سوم- شرط باطل **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
مبحث سوم:- انواع شرط به اساس تعلیق ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول- شرط تعلیقی و شرط فاسخ .. **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب دوم- انواع (اجل تعلیقی و اجل فاسخ) **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مبحث چهارم:- استدلال به مفهوم شرط . ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول- تعلیق حکم به شرط توسط کلمه إن **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب دوم- امر معلق به شرط و صفت .. **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فصل سوم

نظریات فقها و دانشمندان در رابطه به احکام شرط و
تعلیق در عقود معاوضه

مبحث اول:- بیان اقسام عقود به اعتبار تعلیق ERROR!
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب اول- عقود که تعلیق را مطلقا قبول نمی‌کند **ERROR!**
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم- عقود که تعلیق را مطلقا قبول می‌کند **ERROR!**
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب سوم - عقود که شرط مناسب را قبول می‌کند .. **ERROR!**
BOOKMARK NOT DEFINED.

مبحث دوم :- احکام شرط مقترن بر عقد . **ERROR! BOOKMARK**
NOT DEFINED.

مطلب اول - شروطی که در عقود گذاشته می‌شود **ERROR!**
BOOKMARK NOT DEFINED.

مطلب دوم - شروط منصوصه **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فصل چهارم

اسباب مفسدیت و طریقه تصحیح عقود آن

مبحث اول :- اسباب عامه و خاصه .. **ERROR! BOOKMARK NOT**
DEFINED.

مطلب اول - اسباب عامه **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب دوم - اسباب خاصه **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مبحث دوم :- طریقه تصحیح عقود فاسده . **ERROR! BOOKMARK**
NOT DEFINED.

مطلب اول - مشروعیت تصحیح عقود **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب دوم - شروط تصحیح عقود ... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب سوم - تصحیح عقود که به اثر جهالت فاسد شده است

..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب چهارم - تصحیح عقود که به اثر اکراه فاسد شده

است **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

مطلب پنجم - تصحیح عقود که به سبب غرر فاسد شده است

..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

نتیجه‌گیری **11**

پیشنهادهات **16**

فهرست‌ها **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فهرست آیات **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فهرست احادیث نبوی **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فهرست اعلام **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

فهرست منابع **17**

خلاصه البحث **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

SUMMARY OF THE RESEARCH
DEFINED. **ERROR! BOOKMARK NOT**

نتیجه‌گیری

با توجه به مباحث و موضوعات فوق، نتایجی که از فرایند این موضوع حاصل می‌شود، قرار ذیل مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد:

1. عقود یکی از منابع تصرفات حقوقی و تصرفات حقوقی یکی از اسباب مهم تعهدات است، اهمیت عقود به اندازه ای است که قسمت اعظم قواعد مدنی و تجارتي را عقود تشکیل می‌دهد.
2. عقود نیز دارای قواعد عمومی است، این احکام در فقه به نام فقه معاملات نامیده می‌شود. فقهای معاصر با استفاده از قواعد عقد بیع قواعد عمومی عقود را انشاء و نام گذاری نموده اند.
3. پس یکی از این عقود در معاملات، عقود معاوضه می‌باشد که از اصولی خاصی برخوردار بوده که شرط و تعلیق در آن معیاری اساسی قرار داده شده است.
4. حکم به معنی، منع برای اصلاح، قضاوت، قید اصلاح، دآوری، اتقان و استوار کردن و حکم کسی است که مانع از فساد باشد.
5. حکم شرعی در اصطلاح اصولیان عبارت است از: خطاب خداوند متعال به گونه اقتضا، یا تخییر و یا وضع. که متعلق به افعال مکلفین می‌باشد.
6. به همین ترتیب، شرط در لغت به معنی شرط کردن، شرط بستن، پیمان بستن، مقید و معلق کردن به شرطی است.
7. و در اصطلاح: آن است که از عدمش عدم، لازم می‌شود و از وجودش نه وجود لازم می‌شود و نه عدم.
8. مفهوم تعلیق آویزان کردن، چیزی در زیر کتاب یا نوشته ای نوشتن، در اصطلاح فقهاء، عبارت است از: ربط حصول مضمون یک جمله بر حصول مضمون جمله دیگر.
9. عقود که در لغت، به معنی عقد که در دری به آن قرارداد و به ندرت مقاوله نیز می‌گویند در لغت به معنای گره بستن، ربط دادن، پیوند دادن ابرام، استوار داشتن و عهد و پیمان بستن به کار رفته است.

10. انواع شرط عقود عبارت از عقد منجز، عقد مضاف، عقد مشروط و عقد قابل اضافه می‌باشد.
11. حکم عقد معلق واضح است که مخالف عقد مضاف است، براین معنی که در عقد معلق در وقت وجود شرط معلق علیه عقد منعقد می‌گردد، اما در عقد مضاف، فی الحال عقد منعقد می‌گردد.
12. ارکان جمع رکن است و رکن در لغت به معنی جزء بزرگتر و قوی تر یک چیز، عضو عمده و ارکان عقد به سه گتگوری مجزا گردیده است.
13. در فقه میان فقهای حنفیه و جمهور فقهاء در مورد ارکان عقد اختلاف نظر وجود دارد. ارکان عقد در فقه حنفیه همان ایجاب و قبول یا صیغه است و عاقدان و موضوع عقد از جمله مقومات و لوازم عقد است. اما، به نظر غیر احناف عبارت اند از: صیغه (ایجاب و قبول) عاقدین و محل عقد.
14. اهمیت تشخیص و تعیین ارکان عقد این است که با تشخیص و تعیین ارکان عقد، مسأله به وجود آمدن و یا عدم به وجود آمدن عقد مطرح می‌گردد.
15. تعلیق حکم شرط توسط کلمه آن زمانی بر شرط معلق شود آن وقت تحقق پیدا می‌کند که شرط موجود گردد.
16. تقسیمات شرط عبارت اند از: شرط محض، شرط در حکم علل، شرطی که حکم اسباب را دارد، شرطی که اسم است نه حکم و شرط به معنای خالص تقسیم بندی شده است.
17. عقد تعلیق به شرط در زمان إنعقاد آن منعقد نمی‌گردد، مگر اینکه شرط معلق علیه موجود گردد. برعکس، عقد مضاف به زمان آینده منعقد گردیده، ولی اثر بر آن در زمان آینده مترتب می‌گردد.
18. بیان اقسام عقود به اعتبار تعلیق عبارتند از: عقود که تعلیق را مطلقاً قبول نمی‌کند، عقود که تعلیق را مطلقاً قبول می‌کند و عقود که شرط مناسب را قبول می‌کند، می‌باشد.

19. تقسیم شرط به اعتبار احکام شامل سه مورد می‌باشد، اولاً، شروط صحیحه، ثانیاً، شروط فاسده و ثالثاً شرط باطل می‌باشد.
20. تقسیم بندی شرط به اساس تعلیق به دو گونه می‌باشد، اولاً، شرط تعلیقی و شرط فاسخ و ثانیاً، اجل تعلیقی و اجل فاسخ می‌باشد.
21. نوع اول عقود یکه تعلیق را مطلقاً قبول نمی‌کند، مطلبش اینست که آن عقود به شرط فاسد، فاسد می‌شود و یا معلق کردنش به کدام شرطی درست نمی‌شود، آن عقودیکه تعلیق را مطلقاً قبول نمی‌کند.
22. نوع دوم، عقودیکه معلق کردن آنها بر شرط مطلقاً درست می‌باشد و آن عقود ولایات خاصه است مانند: وکالت و ایصاء، و عقود تبرع آنکه آثارش بعد از مرگ متبرع مرتب می‌گردد مانند: وصیت.
23. نوع سوم، عقود که شرط مناسب را قبول می‌کند، از نظر عرفی و شرعی با اقتضای عقد مناسب باشد؛ بدین معنی که: برای وجود عقد اساس و یا برای ثبوت آن سبب قرار بگیرد.
24. تعلیق عقود به شرط معلق در فقه اختلاف وجود دارد: حنابله تعلیق تصرف به شرط را در کلیه عقود، جایز می‌دانند.
25. برعکس نظریه حنابله، فقهای احناف عقود را از ناحیه تعلیق به شرط و عدم آن جایز دانسته و به سه دسته تقسیم نموده اند: صیغه (ایجاب و قبول) عاقدین و محل عقد.
26. در نزد علمای احناف عقد بر تعلیق مرتب می‌گردد، برای آنکه عقد موجود نمی‌گردد مگر بعد از ثبوت آن امریکه عقد بر آن معلق گردیده باشد، پس وقتیکه ثابت گردد آن امریکه عقد بر آن معلق گردیده است.
27. تعلیق و شرط و یا بیع به خیار شرط صحیح می‌باشد به خلاف قیاس، همچنان، صلح به مال در مقابل مال، تعلیقی این عقد نیز درست نمی‌باشد: زیرا، صلح کردن به مال.

28. تقسیم مال و زمین مشترک نیز در حکم بیع بوده و احکام بیع در آن جاری می‌گردد، بناءً شرط فاسد، و یا تعلیق در این عقود موجب فساد می‌گردد: من جمله از آن تقسیم کردن مال و زمین.
29. عقود معاوضات که مال در مقابل منفعت می‌باشد، معلق کردن آن به شرط درست نمی‌باشد یعنی در تعلیق آن بر شرط عقد فاسد می‌گردد.
30. عقد مزارعت و عقد مساقات نیز از قبیل عقد اجاره است، لذا تعلیق آنها بر شرط صحیح نمی‌باشد.
31. عقود معاوضات که تبادل ای مال در مقابل آنچه که نه مال می‌باشد و نه منفعت؛ یعنی، عقودیکه معامله ای مال در مقابل آنچه باشد که نه مال باشد و نه منفعت، پس تعلیق آنها مطلقاً صحیح نمی‌باشد.
32. عقد خلع نیز از قبیل عقد نکاح بوده، تملیک در آن نیز وجود دارد و تعلیق اش به شرط صحیح نمی‌باشد.
33. عقود وقتیکه بر شروط مختلف مشروط کرده شود، بر آنها شرط مجازی گفته می‌شود و حقیقی نمی‌باشد، ولی برای آن شرط حقیقی ضروری می‌باشد که آن از قبیل امر مستقبل می‌باشد، تا به زمانیکه شرط تحقق پیدا نکند عقد منعقد نمی‌گردد.
34. اسباب مفسدیت عقود معاوضه عبارتند از: اسباب عامه و خاصه می‌باشد.
35. اسباب عامه چنین بیان شده است که: وقتیکه متعاقدین یک عقد را انجام دهند، در آن وقت به همراهی عقد زیاد این طور چیزها شامل است که سبب فساد عقد می‌گردند، در آنها بعضی سبب عام است و بعضی خاص.
36. سببی که عقد را فاسد می‌کند وقتیکه آن سبب عام باشد یعنی هر قسم عقد را فاسد کرده بتواند آن سه قسم است — (1) جهالت (2) غرر (3) اکراه.
37. اسباب خاصه فساد عقد اقسام مختلف دارد، مثال: (1) شرط فاسد در عقد (2) صفة فی صفة (3) خیار شرط خلاف شرع (4)

در عوضین یکی یا هر دو چیز حرام باشد (5) ضرر در تسلیم مبیعه (6) در دو مبیعه یکی جائز و دیگر ناجائز باشد.

38. مشروعیت تصحیح عقود، در آیات و احادیث نبوی ثابت است

که نخست، مشروعیت تصحیح را در قرآن کریم بیان کرده که الله تبارک و تعالی می‌فرماید: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ). .

39. بنابراین، آنچه که نتیجه گرفته میشود، درخصوص مسئله

احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه، نظریات فقهای احناف نسبت به حنابله محکم تر بوده زیرا، اولاً، نظریات احناف، شافعیه و مالکیه به نظرند، ثانیاً، در احادیث نبوی هم ذکر شده است.

پیشنهادات

هر تحقیق بنابر ضرورتی جامعه‌ای و یا بشری انجام می‌شود؛ و در جریان هر تحقیق چالش‌ها و یا مشکلات به وجود می‌آید، چه در جریان تحقیق باشد و چه در ساحه و یا در بحث که تحقیق انجام صورت گرفته است؛ بناءً، در تحقیق حاضر با در نظر داشت مطالعات که تحت عنوان احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلام انجام صورت گرفت؛ محقق در نظر دارد تا پیشنهادات که زمره این موضوع در ذهن دارد بیان کند که قرار ذیل می‌باشد.

1. پیشنهاد می‌گردد موضوع احکام شرط تعلیق در عقود معاوضه با در نظر داشت ارزنده بودن آن در شریعت اسلام؛ باید مقننین و یا نهادهای مربوطه آن؛ این موضوع را در متن قوانین مدنی و یا جزایی بیشتر مورد توجه قرار بدهند.

2. تا آنجایی که در داخل کشور عزیز ما افغانستان اطلاعات دریافتم، بحث موضوع احکام تعلیق در عقود معاوضه تا هنوز در کدام منبع مؤثق که به شکل کتاب در آورده شده باشد، چه از لحاظ قوانین و یا چه از منظر شریعت اسلام وجود ندارد. بنا بر این اصل، نیاز جامعه ما افغانستان است که در این رابطه اطلاعات کافی داشته باشند. به همین ترتیب، پیشنهاد دارم که مؤلفین، دانش‌مندان حقوقی و یا محققین عزیز در این رابطه کتاب‌های بیشتری را تألیف کرده و به نشر برسانند.

3. در رابطه به بحث احکام شرط و تعلیق در عقود معاوضه از دیدگاه شریعت اسلام، پیشنهاد می‌گردد که دانشگاه‌ها، مؤسسات رسمی و غیر رسمی تا آنجایی که توان دارند، اطلاعات کافی را برای محصلین خویش چه به شکل منبع و یا به شکل گفتاری برسانند. زیرا موضوع است که همه روزه مردم ما در این رابط سرکار دارند.

4. برای دانشگاه‌ها، وزارت اطلاعات فرهنگ و دیگر مؤسسات پیشنهاد می‌گردد که برای محققین عزیز، وقت بیشتر، اینترنت کافی، منابع کافی و غیره... موارد تحقیق را مساعد و مهیا قرار داده تا در رابطه به بحث که تحقیق می‌نمایند. به شکل درست آن تحقیق نمایند.

فهرست منابع

1. إبراهيم بن علي بن يوسف الفيروزآبادي الشيرازي أبو إسحاق، المذهب في الفقه الإمام الشافعي، محقق، محمد، الزحيلي، بيروت: نشر، دارالكتب، العلمي، 1412.
2. ابن عابدين، زين الدين ابن نجيم الحنفي، البحر الرائق شرح كنز الدقائق، ومعه مذحة الخالق، محقق: زكريا، عميرات، بيروت: نشر، دارالكتب العلمي، 1418.
3. أبو بكر بن مسعود الكاساني الحنفي علاء الدين، بدائع الصنائع از، محقق: علي محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجود، كه درمصر: نشر، دارالكتب العلمي، در سال 1424.
4. أبو عبد الله ابن ماجة محمد بن يزيد القزويني (المتوفى: 273هـ)، تحقيق: شعيب الارنووط-عادل مرشد، محمد كامل قره بللي، عبدالطيف، حرز الله، شرح كتاب: حاشية السندی علي سنن ابن ماجه، بيروت: الناشر، دارالحياة، بی تا.
5. ابی الازهری، صالح عبدالسمیع، جواهر الإكليل، بيروت-لبنان، نشر، المكتبة الثقافية، 1347.
6. احمد ابن فارس، بن زكريا، القزويني الزاري، ابوالحسين، معجم مقائيس اللغة، بيروت: نشر، دارالفكر، 1399 هـ.ج.2.
7. اسماعيل بن حماد، جوهری، صحاح تاج اللغة، بيروت-لبنان: نشر، دارالعلم الملايين، 1407، ج.5.
8. امامی، سید حسن، حقوق مدنی، تهران: انتشارات كتاب فروشی اسلامیه، 1377 هـ. ش، ج 1. 6 ج.15.
9. بخاری، ابو عبدالله محمد بن اسماعيل، صحيح البخاری، محقق: محمد زهير، بن ناصر، الناصر، بيروت: نشر، دار طوق النجاة، 1422.
10. البهوتي الحنبلي، منصور بن يونس، كشاف القناع عن الإقناع، تحقيق و تخريج و توثيق: لجنة متخصصة في وزارة العدل، عربستان سعوديه: نشر، وزارة العدل في المملكة العربية، 1421، ج.3.
11. البيهقي، أحمد بن الحسين بن علي بن موسى أبو بكر البيهقي، (متوفى: 458هـ) ، السنن الكبرى، تحقيق كنده: محمد عبد القادر عطاء، بيروت: دار الكتب العلمية، سال 1424 هـ.
12. الترمذی، ابو عيسى محمد بن، عيسى السلامی، خريرى البوغى، سنن ترمذی، بيروت: الناشر، دارالغرب الاسلامی، 1996.
13. التهانوی، جميل احمد، احكام القرآن، بيروت: نشر، اداره القرآن و العلوم الاسلاميه، 1413، ج.4.
14. جمعی از نویسندگان، درالحكام شرح مجلة الاحكام، رياض-عربستان: نشر، دارعالم الكتب، 1423.

15. الحسن بن أحمد الرباعي، فتح الغفار الجامع لأحكام سنة نبينا المختار، بيروت: نشر، دارعالم الوائد، 1427.
16. حسن علي، الشائلي، نظرية الشرط في الفقه الإسلامي دراسة مقارنة في الفقه الإسلامي مع المقابلة بالقوانين الوضعية: السعودية، دارالنشر، داركنوز إشبيليا، 1430هـ. 2009.
17. حسين بن محمد، راغب اصفهاني، المفردات في غريب القرآن، بيروت: نشر، دارالقلم، بي.تا.
18. خليل بن إسحاق الجندي المالكي، التوضيح شرح مختصر ابن الحاجب، محقق: أبو الفضل الدمياطي، بيروت: نشر، مركز التراث الثقافي المغربي، 1433، ج1.
19. دسوقي، محمد، حاشية الدسوقي علي مختصر السعد، بيروت: نشر، مكتبه العصريه، 1428، ج 3 .
20. الرعيني، محمد بن عبد الرحمن المغربي الحطاب، محمد بن يوسف المواق، مواهب الجليل لشرح مختصر خليل وبهامشه التاج والإكليل لمختصر خليل، محقق: زكريا، عميرات، عربستان: نشر، دارعالم الكتب، 1423.
21. الزحيلي، وهبة، الفقه الاسلامي و ادلته، دمشق: دارالفكر، 1989م ج 4.
22. الزرقاني، محمد بن عبد الباقي بن يوسف المصري الأزهري، شرح الزرقاني على الموطأ الإمام مالك، تحقيق: طه عبد الرؤوف سعد، الناشر: مكتبة الثقافة الدينية - القاهرة، ج1، سال: ١٤٢٤هـ ق.
23. زكريا ابن محمد ابن زكريا انصاري ابو يحيى، الحدود الأنيقة والتعريفات الدقيقة، تحقيق: د، مازن المبارك، بيروت: ناشر، دارالفكر المعاصر، ج1، 1411، ج1.
24. زين الدين بن إبراهيم بن محمد بن نجيم الحنفي، فتح الغفار (بشرح المنار المعروف بمشكاة الأنوار في أصول المنار وعليه بعض حواشي البحراوي)، مصر: نشر، دارالكتب العلمية، 1422.
25. سعيد، شرتوني، اقرب الموارد في فصح العربيه و الشوارد، تهران: نشر، اداره كل حج و اوقاف و امور خيريه، بي.تا.
26. سليمان ابن عبدالقوى، ابن الكريم الكوفي المصرصري، ابوالربيع، نجم الدين، شرح مختصرالروضة، محقق: عبدالله ابن عبدالمحسن تركي، بيروت: ناشر، مؤسسه رساله، طبع: اول، 1407هـ / م 1987م، ج، 1.
27. السنوي، الامام جمال الدين عبدالرحيم، نهاية السؤل شرح منهاج الاصول، بيروت-لبنان: نشر، دارالكتب العلمية، 1420هـ. ج1، 36.

28. شمس الدين أبوبكر محمد بن أبي سهل السرخسي، المبسوط للسرخسي، دراسة وتحقيق: خليل محي الدين الميس، ناشر: دارالفكر للطباعة والنشر والتوزيع، بيروت، لبنان، طبع اول، 1421هـ-2000م، ج 13.
29. شيخ زين العابدين ابن ابراهيم ابن نجيم، الاشباه والنظائر، بيروت: ناشر، دارالكتب العلمية، طبع: 1400 هـ، 1980م، ج 1.
30. **الصناهي**، احمد بن ادريس، بن عبدالرحمن، نفائس الاصول في شرح المحصول، بيروت-لبنان، مكتبه، نزار مصطفى الباز، ج 1، 234.
31. عبدالكريم زيدان، الوجيز في اصول الفقه، ايران-زاهدان: نشر، احسان، 1387.
32. عبدالوهاب، خلاف، علم واصل فقه، مصر: نشر، مكتبه الدعوة الاسلاميه شباب لازهر، 1956، ج 1.
33. عثمان بن علي الزيلعي فخر الدين، احمد الشلبي شهاب الدين، تبين الحقائق، قاهره: نشر، مطبعه الكبر، 1314.
34. العثماني، محمد تقى، فقه البيوع، بيروت: نشر، دارالكتب العلميه، بي-تا، ج 2.
35. علي ابن محمد ابن علي الجرجاني، التعريفات، تحقيق: ابراهيم الاياري، بيروت: ناشر، دارالكتاب العربي، اول، 1405، ج 1.
36. علي ابن محمد ابن علي الجرجاني، التعريفات، تحقيق: ابراهيم الاياري، بيروت: ناشر، دارالكتاب العربي، بي-تا.
37. علي اكبر، دهخدا، فرهنگ بزرگ دهخدا، تهران: نشر، دهخدا، 1372، ج 5، ص 452.
38. علي اكبر، قرشى بنايى، قاموس قرآن، بيروت: نشر، دارالكتب، الاسلاميه، 1352، ج 2.
39. علي بن ابى بكر، مرغينانى، هدايه فى شرح البدايه، باكستان: نشر، مطبعه علم و فرهنگ، 1390، ج 3، ص 27.
40. فضل بن حسن، طبرسى، مجمع البيان، بيروت: نشر دارالفكر، 1419، ج 1.
41. القره داغى، على محى الدين، المقدمة فى المال، والاقتصاد و العقد المكيه، الطبعة الاولى، قطر: شركة دارالبشائرالاسلاميه، 1405 هـ .
42. الكاسانى، علاء الدين، ابى بكرسعود الكاسانى حنفى، بدايع الصنايع فى ترتيب الشرايع، پشاور: چاپ مكتب حقانيه، بدون تاريخ.
43. مجدالدين، فيروز آبادى، قاموس المحيط، بيروت: نشر، دارالكتب العلميه، 1415، ج 4.

44. محمد ابن محمد امين بن عمر، مشهور به ابن عابدين، ردالمختار على درالمختار، بيروت: نشر، دارالفكر، بي تا .
45. محمد بن علي بن محمد بن عبد الله الشوكاني اليميني، فتح القدير، دمشق-بيروت: نشر، دارابن كثير ، 1414 .
46. محمد بن محمد الخطيب الشربيني، مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج، محقق: محمد معوض - عادل أحمد عبد الموجود، بيروت: نشر، دارالكتب العلمية، 1421. ج2.
47. محمد بن مكرم بن منظور الأفريقي المصري، لسان العرب، بيروت: ناشر، دار صادر، طبع اول ج 4، بي تا، ص، 10 .
48. انصاري و محمد علي طاهري، محمد علي، دانشنامه حقوق خصوصي، تهران: نشر، گنج دانش، 1387، ج 1 .
49. مسلم بن الحجاج، النيشابوري، الجامع الصحيح، قاهره- مصر: نشر، موسسه المختار، 2005م، شماره حديث: 2025 .
50. مصطفى احمد الزرقاء، المدخل الفقهي العام، بيروت: نشر، دارالفكر 1425 .
51. نسفي، عبدالله بن احمد، كشف الأسرار، لبنان-بيروت: نشر، دارالكتب العلمية، 1413، ج4 .
52. نظام الدين، عبدالله، حقوق و جايب(عقود معين) كابل: نشر، سعيد، 1395، ج2 .
53. نظام الدين، عبدالله، فرهنگ اصطلاحات حقوقی، كابل: نشر، سعيد، 1397، ص303 .
54. وزارة الاوقاف و الشؤون الاسلاميه، الموسوعة الفقهية، 25 ج، الطبعة الثانية، كويت: 1202 هـ . ق، 1983 هـ . ش، ج26، ص5 .
55. هندی، محب الله بن عبدالكشور بهاري، مسلم الثبوت، قاهره: نشر، المطبعة الحسينيه المصريه، 1326، ج1 .

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:
پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته
و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af